

Kollár Bettina

Fiatal nők olvasási, könyvtárhasználati és könyvvásárlási szokásai

Bevezetés

Jelen tanulmány szerzője arra törekszik, hogy megvizsgálja a Magyarországon élő 12 és 30 éves kor közötti nők egy bizonyos körének olvasási, könyvtárhasználati és könyvvásárlási szokásai mennyiben alakultak át a 21. század első negyedében. Kutatásom során a vizsgált korosztályba tartozó nők által kitöltött kérdőívet elemeztem. A kérdőívek kitöltése online zajlott, a válaszadók közül jelentős számban kerültek ki blogolvasók, felsőoktatásban tanulók és könyvtárosok.

Folyamatosan érzékelhetők a változó olvasási szokások. A különböző elektronikus naplókat vagy blogokat és történetmegosztó felületeket tapasztalataim szerint jellemzően a 12–24 év közötti fiatal nőkből álló olvasóközönség látogatja, így lehetőségem van rálátni ennek a korosztálynak az interneten folytatott olvasási szokásaira és viselkedésére. Íróként ugyanakkor ennek a korosztálynak írok könnyed, romantikus történeteket, amelyek kezdetben blogokon, később nyomtatott formában jelentek meg.

A mai fiatal nők körében elterjedt a blogok olvasása, amely során jellemzően amatőr írók alkotásait követhetik nyomon internetes oldalak és alkalmazások segítségével. Az internet lehetőséget ad az azonnali visszajelzésre, az író és olvasó kapcsolatteremtésére és a történetek azonnali hozzáférhetőségére. Olvasóként és íróként azt érzékelem, hogy a fiatalok előszeretettel válnak tagjaivá a közösségi oldalakon található könyvekkel kapcsolatos csoportoknak és könyv-

ves oldalaknak, ahol megvitatják az olvasottakat, és kinyilvánítják véleményüket egy-egy kedvelt vagy akár elutasított műről.

Saját megfigyeléseim alapján azt tapasztalom, hogy a vizsgált csoport tagjai szembekerültek azzal az általánosnak mondható közvélekedéssel, hogy a fiatalok nem olvasnak. Az amatőr írók által írt internetes olvasmányok ugyan nem képviselnek világirodalmi színvonalat, de a jelenség összességében mégis azt mutatja, hogy a fiatalok olvasnak. Így kijelenthető, hogy a fiatal nők olvasási szokásainak problémája nem a nemolvasás, hanem az olvasott művek színvonala.

Az általam elvégzett kérdőíves adatfelvétel a jelenlegi társadalom egy bizonyos keresztmetszetének olvasási szokásaira ad választ, amit összehasonlítotam korábbi – életkor, nem vagy más vizsgálati szempontok alapján végzett – felmérések eredményeivel, hogy kiderüljön milyen hasonlóságokat, illetve különbségeket lehet megfigyelni.

A kutatás két fő irányvonala a témában elvégzett rendelkezésre álló releváns kutatások (1960–70-es évek,¹ 2005,² 2006,³ 2010⁴) és egyes részterületekre vonatkozó felmérések, valamint a legfrissebben elvégzett országos adatfelvétel⁵ eredményeivel való összevetés. A vizsgálat elvégzéséhez kvantitatív módszert, kérdőíves adatgyűjtést alkalmaztam, amelyben negyvennégy zárt és négy nyitott kérdést tettem fel a 12 és 30 éves korosztályba tartozó női kitöltőknek. A kutatás során az alábbi kérdéskörökre kerestem a választ:

- A vizsgált korcsoportban olvasnak-e még nyomtatott sajtóterméket, könyvet és azt milyen arányban?
- Mennyit változtak az olvasási szokások az internet térhódításával?
- Van-e különbség a 20 év alattiak és 20 év felettiak olvasási szokásai között?
- Hogyan alakultak a közelmúltban a könyvtárhasználati és könyvvásárlási szokások?
- A kapott eredmények hogyan illeszkednek az országos trendbe?

A vizsgálat elméleti háttere

A szociológia az olvasást olyan specifikus jelenségnek fogja fel, amely az irodalomtól és az emberi magatartás más alkotóelemeitől egyaránt, aránylag függetlenül interpretálható. Tehát az olvasást olyan jelenségnek tekinti, amelyet szociológiailag analizálni lehet, és olyan leírást foglal magába, amely rávilágít az olvasók magatartásának társadalmi jellegére.⁶

Kutatási témám esetében az elméleti hátteret elsősorban a fellelhető hazai, releváns szakirodalom biztosította, tekintettel arra, hogy a vizsgálat földrajzi kiterjedése Magyarország. A felhasznált szakirodalom két csoportra bontható: az országos, reprezentatív felmérésekre, valamint a kisebb, specifikusabb, egy-egy témára fókuszáló kutatásokra. Az országos adatfelvételek ugyan nagyon fonto-

sak a vizsgálatom szempontjából, azonban kevésbé részletezik a korosztályok és nemek megoszlását.

A kutatás módszertani jellemzői

Kutatásom célja, hogy kérdőíves adatfelvétellel megvizsgálja a 12–30 éves nők olvasási szokásait, és a kapott adatokat összevetve a korábbi vizsgálatok, illetve a legfrissebb országos felmérés eredményeivel választ adjon a bevezetőben részletezett kérdésekre, összefoglalóan pedig megállapítsa, hogy milyen tendenciák rajzolódtak ki az elmúlt körülbelül negyven év során.

A 12–30 éves női korosztály alsó és felső határának kiválasztását az alábbiak szerint húztam meg. Az alsó határ a 12 évesek, akik a felső tagozatba lépők, illetve a hat- és nyolcosztályos gimnáziumot megkezdő gyerekek. A felső határ a 30 éveseké, akik a felsőoktatást már jó eséllyel befejezték, de többségük még gyermektelen nő. (A Központi Statisztikai Hivatal 2009-es adatai szerint a szülő nők átlagos életkora 29,5 év volt és a 2009-ben született gyermekek felét 30 éves vagy ennél idősebb anyák hozták világra.⁷)

Kutatásom elvégzéséhez kvantitatív módszert, kérdőíves adatgyűjtést alkalmaztam. A 12–30 éves nők körében elvégzett felmérésben 590 kitöltött kérdőív állt rendelkezésemre, amelyből a hibásan kitöltöttek kihagyásával 579 volt felhasználható. Az adatok begyűjtése 2018. december 15-től 2019. január 22-ig tartott, a kérdőívek kitöltésére online megkerdezéssel került sor, különböző közösségi oldalakon való megosztással és más csatornákon való megkeresésekkel. A válaszadók közül jelentős számban kerültek ki blogolvasók, felsőoktatásban tanulók és könyvtárosok.

A kidolgozott kérdőív az alábbi főbb csomópontok köré szerveződött: a nyomtatott sajtótermékek olvasása, interneten való olvasás, könyvolvasási, könyvtárhasználati, illetve könyvvásárlási szokások, továbbá az otthoni könyvtár mérete.

A vizsgált korosztályt további négy részre bontottam: 12–15, 16–20, 21–25 és 26–30 év közöttiek.

A kérdőív kérdéseinek összeállításához a korábbi kutatások által alkalmazott kérdőíveket használtam kiindulópontnak. A résztvevők száma és önkéntességi alapja miatt a minta nem tekinthető reprezentatívnak, nem képviseli teljes mértékben az ebbe a korosztályba tartozó nők hazai populációjának ismérveit, összetételét, variabilitását. Az alanyok megkeresése folyamán elsősorban nem a reprezentativitásra, hanem a kialakított négy korcsoportba tartozók viszonylag egyenlő megoszlására törekedtem.

A kész kérdőíveket az SPSS adatbázis-kezelő szoftver és a Microsoft Excel táblázatkezelő program felhasználásával, keresztábrák és táblázatok létrehozásával, százalékok számításával elemeztem, majd értékeltem ki.

A vizsgálat és eredményei

Olvadási szokások

Ami a nyomtatott sajtótermékek⁸ olvasását illeti, a fiatal nők körében radikális csökkenés mutatható ki. 1976-ban a fiatalok 84%-a olvasott napilapot⁹, míg az általam vizsgált korosztály körében ez az arány csupán 37% volt, melynek kicsivel több, mint a fele nem rendszeres olvasó. A megkérdezettek 37%-a nyilatkozta azt, hogy szokott napi-, heti- vagy havilapot olvasni. Területi megoszlás alapján nem volt jelentős eltérés a különböző településtípusok között. Az eltérő foglalkozások¹⁰ vizsgálata viszont szignifikáns különbséget mutat: a nyomtatott sajtóterméket olvasók aránya a szellemi munkát végzők körében a legmagasabb.

A 2017-es országos reprezentatív olvasási szokásokat felmérő kutatás alapján a 3–17 éves megkérdezettek körében elenyésző volt azok aránya, akik akármilyen rendszerességgel sajtóterméket olvastak.¹¹ Az általam vizsgált 12–20 éves korosztály napi-, heti- és havilap-olvasási szokásait az országos eredményekhez hasonló ritka olvasási gyakoriság jellemezte.¹²

A kutatásban részt vevő 21–30 éves korosztály nyomtatott sajtótermékre vonatkozó olvasási szokásai sokban hasonlítottak a 12–20 évesekére. Ezt a korosztályt is a ritka olvasási gyakoriság jellemezte mindhárom sajtótermék tekintetében. Míg a 12–20 évesek egynegyede nyilatkozta, hogy soha nem olvas napilapot, addig a 21–30 éves korosztály egyharmadára volt igaz ugyanez az állítás. A folyóirat- vagy havilapolvasás aránya magasabb az idősebb korosztályban, a 26–30 évesek 41%-ára volt jellemző. A korábbi kutatásokkal összevetve a 20–30 évesek nyomtatott sajtótermék olvasásának aránya csökkent az elmúlt csaknem 10 évben. A napilapot soha nem olvasók aránya 11-ről 71, a hetilapot nem olvasóké 19-ről 63, a havilapot, folyóiratot nem olvasók aránya pedig 18-ről 58%-ra emelkedett.¹³ A napilapot és hetilapot rendszeresen olvasók száma nem csökkent ilyen radikálisan, a havilapot, folyóiratot rendszeresen olvasók száma egyaránt 17% volt 2010-ben¹⁴ és 2019-ben is. Ennek hátterében az állhat, hogy az egyetemistákat nagyjából ugyanolyan szinten érinti a folyóirat-olvasás „feladata”. A nyomtatott sajtótermékek olvasásának csökkenésének hátterében az is állhat, hogy jóval kevesebb a nyomtatott napi- és hetilapok példányszáma, így a folyamatosan frissülő, ingyenesen hozzáférhető online hírforrások veszik át a nyomtatott sajtótermékek szerepét.

1985 óta a sajtótermékek iránti kereslet egyértelmű csökkenése mutatható ki. Ennek fő oka feltehetőleg az internetes hírportálok elterjedése, melyek a nyomtatott sajtótermékeket erőteljesen háttérbe szorítják: a napilapolvasás hozzávetőlegesen 30%, a havilap- és folyóirat-olvasás pedig több mint 10%-kal csökkent. Az általam megkérdezett 12–30 éves nők körében a százalékos arányok még alacsonyabbak volt, a napilapolvasás 1985 óta 62, a hetilap-olvasás 52, a havilap- és

folyóirat-olvasás 11%-kal csökkent. A korábbi kutatások és az általam elvégzett felmérés hasonlóságot mutatnak abban a tekintetben, hogy a nők érdeklődési köre nem változott, csupán a lapolvasás mennyisége csökkent.

Kérdőíves adatfelvétel alapján az interneten való olvasás¹⁵ magas arányban volt jelen a 12–30 éves nők körében. Az ebbe a korosztályba tartozó válaszadók 89%-a felelt igennel arra a kérdésre, hogy szokta-e az internetet hírportálok vagy lexikonok, szakkönyvek, szépirodalmi alkotások olvasására használni. Az interneten való olvasás alapvetően minden korosztályra jellemző volt: míg a különböző foglalkozási kategóriák összehasonlítása során nem mutatkoztak eltérések az olvasási szokásokban, az életkor előrehaladtával emelkedett az interneten olvasók aránya. A napi rendszerességgel végzett internetes olvasás a legidősebb korosztály körében a legjellemzőbb, de az arányszám mindenhol magas volt, hiszen a mai modern világ technikai vívmányai (okostelefon, táblagép, laptop) az élet szerves részeként vannak jelen a mindennapokban, folyamatos online elérhetőséget biztosítva. Az életkor növekedésével emelkedett a napi rendszerességű interneten való olvasás. Ellentétben ezzel, és pont ebből kifolyólag a heti rendszerességgel történő internetes olvasás a legfiatalabbakra a legjellemzőbb, és a legidősebbek esetében volt a legalacsonyabb az arány.

A napi szintű internetes olvasás esetében az általam vizsgált 12–30 éves korosztály nagyjából egyharmadára volt jellemző, hogy naponta több órát is eltöltenek az interneten való olvasással. Azok száma, akik évente néhányszor teszik ezt, elenyészőnek bizonyult. A vizsgált négy korosztály körében a leggyakoribb mindenhol a naponta kevesebb, mint egy óra internetes olvasás, melynek aránya a 20 év alattiak körében egyharmad körül mozgott, míg a 20 év felettiéknél kis híján elérte az 50%-ot.

Ami a könyvekkel kapcsolatos weboldalakat és közösségi oldalakat illeti, a megkérdezettek 56%-a nyilatkozta azt, hogy tagja valamilyen oldalnak, de egy törésvonal mutatható ki a 20 év alattiak és felettiak között. Az általam megkérdezett interneten olvasó 12–20 éves korosztályba tartozók 68%-ban voltak weboldaltagok,¹⁶ míg ez az arány a 21–30 éves esetében 15%-kal alacsonyabb volt. A 20 év alattiak inkább a Facebookon fellelhető könyves oldalakat, csoportokat és a különböző blogokat böngésszik szívesebben, a 20 év felettiak körében a könyvesboltok oldalai voltak a népszerűbbek és a nagyobb arányban felkeresettek. A megkérdezettek többsége által gyakran felsorolt – és ebből fakadóan számukra fontosnak tartott – weboldalak egyike a Moly.hu könyves közösségi oldal, amely lehetőséget nyújt a felhasználók számára az olvasmányaik csoportosítását, és értékelhetik az általuk olvasott műveket, idézeteket adhatnak hozzá kedvenc írásaikból, kívánságlistákat hozhatnak létre és polcokra rendezhetnek könyveket. A 20 év alatti válaszadók között sokan használják a Wattpad nevű oldalt vagy alkalmazást (36%), ami egy ingyenesen használható közösségi hálózat amatőr és professzionális irodalmi művek megosztására és olvasására.

A vizsgálatomban részt vevők válaszaik alapján kijelenthető, hogy a mai fiatal nőket foglalkozástól és életkortól függetlenül az olvasás szeretete és annak rendszeressége jellemzi.

	12–15 évesek	16–20 évesek	21–25 évesek	26–30 évesek
Havonta átlagosan legalább egy könyvet	71,1%	70,0%	43,9%	58,0%
Negyedévenként legalább egy könyvet	19,8%	22,1%	28,0%	23,5%
Félévente legalább egy könyvet	7,6%	5,1%	22,0%	16,0%
Az utóbbi 12 hónapban egy könyvet	0%	2,8%	5,3%	2,5%
Kevesebb, mint évente egy könyvet	1,5%	0%	0,8%	0%
Összesen	100%	100%	100%	100%

A könyvolvasás gyakorisága a különböző korcsoportok körében

A könyvolvasás gyakoriságát vizsgálva azt láttam, hogy a 20–30 éves korosztályba tartozó válaszadók 97%-a mondta, hogy szeret és tankönyveken kívül is szokott könyvet olvasni (akár nyomtatott, akár elektronikus formában).¹⁷ A 20 év alattiak könyvolvasási szokásaira a havonta legalább egy könyv elolvasása volt a legjellemzőbb, de negyedévenként egy könyvet szinte mindenképp elolvasnak. Ezzel ellentétben a 20 év felettiak 49%-a olvas el átlagosan havonta egy könyvet, körükben épp ezért magasabb volt a negyedévente és félévente legalább egy könyvet elolvasók száma. Ami a könyvolvasással eltöltött idejüket illeti, őket jobban jellemezte a hetente és havonta többórás olvasás, körükben a naponta több órát olvasók aránya nagyjából fele volt a 12–20 éveseknek.

Ami az évente elolvasott könyvek számát illeti, a 20 év alattiak a korábbi elemzésekhez hasonlóan ebben a kategóriában is túlszárnyalták az idősebbeket. A 12–15 évesek 37%-a, a 16–20 évesek 42%-a nyilatkozta azt, hogy 20 cím feletti az évente elolvasott könyveinek száma. Ez az arány a 21–25 éveseknél 19%, a 26–30 éveseknél pedig 28% volt. A 20 év feletti két korcsoport kicsivel több mint egynegyede állította azt, hogy az évente átlagosan elolvasott könyveinek száma

egy és öt között mozog, míg a 12–20 évesek körében ez az arány 11% volt. Az évente átlagosan 6–10 és 10–20 darab könyv elolvasási arányszáma mind a négy korcsoportban 25% körül mozgott.

1978-ban a 10–14 és 1983-ban a 15–18 évesek olvasáskultúrájának felmérése során azt tapasztalták, hogy az olyan intellektuális jellegű tevékenységek, mint például az olvasás háttérbe szorult a kötetlen társas tevékenységek előretörésével párhuzamosan.¹⁸ 2004-ben a 12–14 éves leányok 30%-a havonta, 42%-a negyedévente olvasott el legalább egy könyvet,¹⁹ míg az általam elvégzett kutatásban ez az arány körükben 70 és 22% volt, tehát egyértelműen megállapítható, hogy az ebbe a korcsoportba tartozó leányok olvasási gyakorisága az elmúlt 13 évben több mint kétszeresére növekedett. Körükben a nem olvasók aránya ezzel arányosan csökkent, míg 2004-ben 34% állította, hogy nem olvas könyvet,²⁰ addig a vizsgálatom során nem akadt ilyen válaszadó. 2005-ben a 14–17 évesek 91%-a, a 18–29 évesek 76%-a nyilatkozta, hogy szokott könyvet olvasni,²¹ mely arány a kutatásom során 100 és 94%-ra nőtt, így az olvasási gyakoriság az általam vizsgált korosztály egészében növekedésről tett tanúbizonyságot.

2005 óta országos szinten csökkent azok aránya, akik egy könyvet sem olvastak az elmúlt egy évben, míg az általam vizsgált 12–30 éves nők körében a könyvet nem olvasók aránya 3,6% volt. 2017-re országos szinten nagyon lecsökkent a havonta legalább egy könyvet elolvasók aránya, még a 10%-os arányt sem érte el.²² Az általam megkérdezett 12–30 éves nők 61%-a havonta legalább egy könyvet elolvas, azaz a gyakran olvasók körébe tartozott. A ritkán olvasók (akik negyedévente olvasnak el legalább egy könyvet) aránya 1985 után az ezredfordulóra 10 százalékponttal 15%-ra csökkent,²³ majd 2017-ig ezen szint körül stagnált.²⁴ Az általam vizsgált 12–30 év közötti nők esetében ez az arány 2019-ben magasabb volt (23%).

Ami a kedvelt műfajok megoszlását illeti, a 20 év alattiak körében egyértelműen az érzelmes, romantikus irodalom volt a vezető 89%-os részesedéssel, melyet a fantasztikus irodalom követett – több mint 20%-os lemaradással. Sokak részesítették még előnyben a kalandregényeket, a krimiket és a detektívregényeket, valamint a kortárs szerzők szépirodalmi műveit. A 20 év felettiak körében 66%-kal szintúgy az érzelmes-romantikus irodalom a legnépszerűbb, ám az ezt követő fantasztikus irodalom már csak néhány százalékkal volt lemaradva. A harmadik és negyedik helyen a krimik, detektívregények és a kalandregények álltak, csupán félszázaléknyi különbséggel. Sokak által kedvelt műfajnak bizonyult még a klasszikus és a kortárs szerzők szépirodalmi művei, az életrajzi regények, a novellák és az idegen nyelvű könyvek.

Az országos felméréssel összehasonlítva a felső tagozatosok kedvelt műfajai közül a kalandregényeké és a szórakoztató regényeké volt a főszerep, míg a középiskolásokat emellett a két műfaj mellett a fantasy, a (szerelmes, romantikus) tinitörténetek és történelmi regények jelentették a legnépszerűbb ol-

vasmányokat. A 18 év feletti megkérdezettek több mint 30%-a számára a kalandregények, krimik, valamint az érzelmes, romantikus, szerelmes regények voltak a kedvelt olvasnivalók.²⁵

Könyvtárhasználati szokások

A könyvtárhasználati szokásokat vizsgálva elmondható, hogy a fiatal nők körében növekedett a könyvtárhasználat. 1978-ban a 10–14 évesek 60-70%-a volt könyvtárhasználó,²⁶ 2004-ban pedig a 12–14 évesek már 79%-a,²⁷ 2019-ben az utóbbi korosztályban az általam vett mintában 70% volt ez az adat. A 20–30 évesek esetében a könyvtártagsággal rendelkezők aránya a 2005-ös 12%-ról 2010-re 50%-ra,²⁸ a nők körében a vizsgálatom alapján 66%-ra emelkedett.

	Soha	Hat-havonta	Három-havonta	Havonta	Hetente	Hetente többször	Összesen
12–15 évesek	32,8%	28,2%	12,2%	16,1%	10,7%	0%	100%
16–20 évesek	20,6%	26,0%	19,7%	21,5%	10,0%	2,2%	100%
21–25 évesek	20,4%	27,7%	15,3%	22,6%	6,7%	7,3%	100%
26–30 évesek	15,9%	19,3%	11,4%	22,7%	14,8%	15,9%	100%

Könyvtárhasználat gyakorisága a különböző korcsoportok körében

Az általam vizsgált 12–30 éves válaszadók 60%-a nyilatkozta azt, hogy a megkérdezés idején be volt iratkozva valamilyen könyvtárba, közülük majd minden harmadik megkérdezett több könyvtárban is tagsággal rendelkezett. A válaszadók 33%-a mondta azt, hogy bár most nem, de korábban rendelkezett könyvtári olvasójeggyel, és csupán 7,9% nem volt soha beiratkozott olvasó. Azon válaszadóknak, akik soha nem iratkoztak be könyvtárba, az 50%-a községben él, 41%-a viszont városi vagy fővárosi lakos. A 20 év alattiak 55%-a a megkérdezés idején beiratkozott tag volt, és csak 11%-a nem rendelkezett soha könyvtári tagsággal. A 20 év felettek esetében ez a két mutató 66 és 3,1% volt.

A 2017-es országos reprezentatív felmérés feltárta, hogy a legfiatalabb felnőttek, különösen az egyetemi hallgatók körében a könyvtár négyszer volt népszerűbb, mint általában a felnőtt lakosság egészében. A 18 éven aluli megkérdezettek 55%-a soha nem volt, míg 31%-a jelenleg is tag egy vagy több könyvtárban. Demográfiai jellemzőket vizsgálva megállapították, hogy a nők nagyobb arányban iratkoztak be, mint a férfiak. A felnőttekkel összevetve háromszoros arányban voltak a gyerekek között a könyvtárhasználók, ugyanakkor körükben a könyvtár-

ba soha be nem iratkozottak aránya is magasabbnak bizonyult.²⁹ Ez utóbbival az általam elvégzett kutatás is összhangban van, mivel a 20 év alattiak 11%-a, a 20 év felettieknek viszont csak a 3,1%-a nem volt soha könyvtári tag.

A könyvtári tagsággal egyáltalán nem rendelkezők aránya az ezredforduló után csökkenésnek indult, mely tendencia egészen a 2017-es országos reprezentatív felmérésig kitartott, és az általam megkérdezett 12–30 éves nők 7,9%-ára volt jellemző. A könyvtári tagok száma 1964 óta lassú csökkenést mutatott. Az általam vizsgált korosztályba tartozó nők körében magas, 60% volt a megkérdezéskor a könyvtári tagsággal rendelkezők száma, mely arra enged következtetni, hogy valóban nagy arányban veszik igénybe a könyvtári szolgáltatásokat.

Ami a könyvtárlátogatást illeti, az általam vizsgált négy korcsoportra a havi és félévenkénti látogatás volt a legjellemzőbb. A havi könyvtárba járás illeszkedett a legtöbb intézményben alkalmazott kölcsönzési határidőhöz, ez az arány 16 és 23% között mozgott, tehát elmondható, hogy hasonlóan oszlott meg a különböző korcsoportok között. A hetente és hetente többször járók esetében a magasabb arányszámok igazolódtak be, ugyanis ezek az olvasók nem csupán kölcsönözni járnak, hanem tanulás, könyvek helyben használata és kikapcsolódás céljából látogatják a könyvtárat. A megkérdezés fontos részét képezte még a könyvtárba soha nem járó válaszadók aránya, mely 15–33% között mozgott, a legidősebbek körében volt a legalacsonyabb, a legfiatalabbak körében pedig a legmagasabb az arányuk.

A 2001-es,³⁰ középiskolások körében elvégzett felmérés eredményeihez képest 2017-re radikálisan csökkent a könyvtári tagok aránya. 2001-ben a középiskolások 14%-a, míg 2017-ben több mint 50%-a nyilatkozta azt, hogy sohasem vagy az elmúlt 12 hónapban egyszer sem járt könyvtárban.³¹ A 2017-es országos kutatás szerint a magyar felnőtt lakosság 28%-a még sosem járt könyvtárban, és összességében a felmérés előtti egy évben a könyvtárat használók aránya mindössze 15% volt. A könyvtárhasználat gyakoriságának legmagasabb értéke a havi rendszerességű igénybevétel volt, amely jellemzően a kölcsönzési időhöz igazodik. A könyvtárhasználat csökkenő tendenciájára feltehetőleg az elektronikus formában elérhető információk bőséges mennyisége szolgál indokként.³²

A könyvtári szolgáltatásokat tekintve az általam vizsgált 20 év alatti válaszadók körében a hagyományos könyvtári szolgáltatások számítottak a legnépszerűbbnek, úgymint a kölcsönzés és a helyben tanulás. Közülük csupán 2% élt a könyvtári internethasználat lehetőségével, amire részben az a válasz, hogy a digitális világban szinte minden fiatal rendelkezik saját okostelefonnal és interneteléréssel – a helybeni tanulási szokásaik internetszükségeikre nem tértem ki a kérdőívben.

Az országos felmérés eredményei alapján a 18 év alattiak körében a legnépszerűbbnek a kölcsönzés, illetve a hosszabbítás és a helyben olvasás számított. Továbbá a 10–13 évesek 38%-a, a 14–17 éveseknek pedig 50%-a jelölte meg az internethasználat igénybevételét a vizsgálatot megelőző 12 hónap során.³³

	1985 ³⁴	2005 ³⁵	2017 ³⁶	2019*
Heti rendszerességgel	29,0%	25,0%	14,9%	15,0%
Havonta	50,0%	41,0%	36,2%	20,7%
Negyedévente vagy ritkábban	20,0%	34,0%	48,5%	41,6%

Könyvtárhasználat gyakoriságának időbeli változása 1985 és 2019 között

A 20–30 évesek könyvtárhasználatának gyakorisági szokásainál a tapasztalataim az országos trendhez hasonlóan alakultak. A heti és havi rendszerességgel a könyvtárat felkeresők száma az 1980-as évek közepe óta folyamatosan csökken, míg a könyvtári szolgáltatásokat negyedévente vagy annál ritkábban igénybe vevők aránya 1985 óta 28%-kal nőtt.³⁷ Az általam megkérdezett 12–30 éves nők könyvtárhasználati gyakoriságának értékei a 2017-es országos eredményekhez igazodtak, csupán a havi látogatók részesedése volt jóval alacsonyabb.

Könyvvásárlási szokások

A könyvvásárlás a 16–20 évesek körében 2002-ben 70%-ban volt rendszeres és 25%-ban gyakori,³⁸ 2019-ben a rendszeres vásárló nők aránya 24%-ra csökkent, a gyakori vásárlóké ellenben 27%-ra nőtt, ez a középiskolások könyvvásárlásának radikális csökkenését mutatja. 2010-ben a 20–30 évesek 91%-ának a családjában volt könyvvásárló és 83%-a maga is az volt.³⁹ 2019-ben az általam vizsgált ebbe a korosztályba tartozó nők 77%-ának a családjában volt könyvet vásárló és 93%-a maga is az, tehát az elmúlt majd 10 évben körükben nőtt a könyvvásárlók száma. A kutatásom során megkérdezett 20 év alatti és feletti nők tekintetében a könyvvásárlási szokások hasonlóképp alakultak. Mindkét korosztály nagyobb-részt alkalmanként vásárolt könyvet, a 12–20 évesek 46%-ára volt jellemző ez, míg a 21–30 évesek esetében ez a mutató valamivel több, majdnem 50% volt. A 20 év alatti válaszadók 25%-a negyedévente, 26%-a pedig havonta vásárolt könyvet, míg a 20 év felettek esetében a háromhavonta vásárlók 33%-os aránnyal voltak jelen, a havonta vásárlók pedig 16%-kal. Az országos kutatás során a 18 év feletti válaszadók 30%-a nyilatkozta azt, hogy vásárolt a megkérdezés előtti 12 hónapban könyvet. A könyvet vásárlók körében felülreprezentáltak a női válaszadók, a nagyobb városban lakók, a magasabb jövedelemmel rendelkezők és a magasabb iskolai végzettségűek.⁴⁰

* A saját kutatásom során kapott értékek.

A vizsgált mintában a válaszadók 72%-ának a családjában van könyvvásárló. A könyvvásárló válaszadók 77%-ának a családjában is van könyvet vásárló, így arra lehet következtetni, hogy ez hatással van rájuk.

A könyvet nem vásárlók 35%-ban azt adták meg indokként, hogy másra kell a pénz, 28%-ban a könyv magas árára hivatkoztak, és 14%-ban azt nyilatkozták, egyszerűen nem tartják érdemesnek arra, hogy megvegyék. Egy-egy válaszadó pedig a környezettudatosság okán vagy az érdektelenségből kifolyólag nem vesz könyvet.

A házikönyvtár méretére vonatkozó kérdés napjainkban különösen aktuális, hiszen egy olyan korban élünk, ahol az interneten keresztül, illetve e-könyv formájában elérhetőek a különböző magazinok, lapok, újságok, ismeretterjesztő, valamint a klasszikus és kortárs szépirodalom. A házikönyvtárak mérete növekedésben van, az 1960-as években a háztartások több mint egyharmadában nem volt könyv, míg 2000-ben ez az arány már 11% volt,⁴¹ vizsgálatom során 2019-ben pedig csupán 0,7%-ban nem található egyetlen könyv sem. 1964-ben a háromszáz kötet feletti házikönyvtárak száma 5% volt, amely arány 2000-ben 20%-ra emelkedett,⁴² 2019-re pedig majdnem elérte a 34%-ot.

Az általam vizsgált mintában szereplők 99%-a nyilatkozta azt, hogy családjában – tankönyveken kívül – vannak könyvek. Az otthon tartott könyvek számáról elmondható, hogy mind a négy korcsoportban a háromszáz feletti kötettség volt a legmagasabb és az 1–50 kötettség közötti a legalacsonyabb arányban. Az országos tendencia azonban a házikönyvtárak méretének szűküléséről árulkodik. 1996-ban a háztartások 60%-ában minimum száz kötet volt megtalálható,⁴³ 2017-ben azonban ez csupán a háztartások 34%-ról volt elmondható.⁴⁴

Az általam vizsgált nők körében a családi könyvtár köteteit egyáltalán nem olvasók aránya mindegyik korcsoportban igen alacsony volt, sehol nem emelkedett 3% fölé, és 30%-a csak néhányat olvasott el. A megkérdezettek 7,1%-a olvasta az otthonában fellelhető összes könyvet, 61%-a azt nyilatkozta, hogy ugyan nem olvasta a családja birtokában lévő összes könyvet, de a nagy részüket igen. A 20–30 évesek körében az elmúlt majd tíz évben tovább csökkent azon háztartások száma, ahol egyetlen kötet sem volt fellelhető. Azonban azoké is csökkent, akiknél háromszáz kötet feletti a házikönyvtár terjedelme: míg 2010-ben 56%-nál,⁴⁵ addig 2019-ben már csupán 39%-nál volt háromszáz feletti a kötetek száma.

Országos szinten csökkent azoknak a háztartásoknak a száma, ahol egyáltalán nem tartanak otthon könyvet, és ezt tapasztaltam az általam vizsgált 20–30 évesek körében is. A háromszáz feletti kötetet birtoklók aránya az 1964-es 5%-ról 2017-re 10%-ra emelkedett,⁴⁶ az általam megkérdezett 12–30 éves nők körében ez az arány 35% volt.

Összegzés

A fiatal nők olvasási szokásai iránti érdeklődésem elsősorban az általam észlelt tendenciáknak az általános vélekedéssel való szembenállása miatt bontakozott ki. A közösségi média használata számos hátránya mellett bizonyos előnyökkel is bír. Több, könyvekkel kapcsolatos csoport tagja vagyok, amelyekben nap mint nap látom a fiatalok könyvek iránti érdeklődését, és ez megmutatkozik a *Ki mit olvas éppen?* és a *Milyen könyvet tudtok ajánlani?* kezdetű posztokban. Nem csupán kérdező akad, hanem rengeteg válaszadó is, akik közösen kitérgetik kedvenceiket, javasolnak egymásnak különböző műveket, izgatottan várják a sorozatok jövőben megjelenő köteteit, és megvitatják az addig olvasottakat.

Mivel észleltem a fiatal nőkre jellemző gyakori olvasást és könyvtárhasználatot, szerettem volna egy kutatással alátámasztani a tapasztalataimat, egy összehasonlítást végezni az elmúlt évek vizsgálataival, és bemutatni az olvasási szokások változásait. Az interneten való olvasás a nyomtatott sajtótermékek olvasásával ellentétben folyamatosan bővül – a technika fejlődésével párhuzamosan. A fiatalok rengeteget olvasnak általában, hiszen híreket néznek, facebookoznak, és bizonyos értelemben ezek is olvasásnak minősülnek.

Dolgozatom és vizsgálatom leglényegesebb megállapítása az, hogy az általam megkérdezett fiatal nők sokat olvasnak, ami megmutatkozik a gyakori könyvvásárlásukban és könyvtárhasználatukban is. Míg nyomtatott sajtóterméket a válaszadók 37%-a szemlész rendszeresen, az internetet 89%-uk használja hírportálok, szépirodalmi alkotások vagy akár szakkönyvek olvasására. 97%-uk, tehát szinte az összes válaszadó szeret (könyvet) olvasni és 97%-uk szokott is, továbbá a megkérdezettek 60%-a havonta átlagosan egy könyvet el is olvas. A válaszadók kicsivel több mint háromnegyede legkedveltebb műfajaként a romantikus, érzelmes műveket jelölte meg. Ugyan nem klasszikus szépirodalmat, hanem romantikus és kortárs szépirodalmat, kalandregényeket olvasnak a legnagyobb arányban, rengeteg könyvet „forgatnak a kezükben”. 61%-uk rendelkezik könyvtárral, azonban alig harmaduk veszi havonta vagy annál gyakrabban igénybe a könyvtár által nyújtott szolgáltatásokat. 93%-uk szokott könyvet vásárolni, 52,6%-uk háromhavonta vagy annál gyakrabban vásárol.

A vizsgálat rámutat arra, hogy sok esetben jelentős eltérés mutatkozott az országos felmérések adataihoz képest, és hogy szükség van az ilyen specifikus felmérésekre, így árnyalni lehet az országos felmérések eredményeit.

Kutatásom a fentebb említett okokból nem tekinthető reprezentatívnak, de az eredménye hasznosítható lehetne célzott olvasásnépszerűsítő kampányok, vagy akár könyvtári szolgáltatások fejlesztésére, mert segítségével jól megragadható az olvasó fiatal nő mint célközönség.

Jegyzetek

1. Gereben Ferenc – Nagy Attila: *Olvásás és társadalom. Olvasápszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia. Szöveggyűjtemény.* Budapest, OSZK KMK, 1992. 289 p. <https://mek.oszk.hu/19800/19813/19813.pdf> (2021.08.25.)
2. Gyenes Edina: *Olvásási szokások.* Budapest, Magyar Művelődési Intézet : MTA Szociológiai Kutatóintézet, 2005. 132 p. (Találkozások a kultúrával, 5.) <https://mek.oszk.hu/15800/15881/> (2021.08.25.)
3. Ábrahám Mónika: *12–14 éves gyerekek olvasási, könyv-és könyvtárhasználati szokásai.* = Új Pedagógiai Szemle, 56. évf. 2006. 1. sz. 3–23. p. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00099/2006-01-ta-Abraham-12.html> (2021.08.25.)
4. Péterfi Rita: *A Harry Potter-nemzedék és a könyvek. A fiatalok olvasási és könyvvásárlási szokásairól 2010-ben.* Budapest, Hatágú Síp Alapítvány, 2010. <https://www.peterfirit.hu/index.php/publikaciok/2-uncategorised/49-a-harry-potter-nemzedek-es-a-konyvek> (2021.08.25.)
5. Tóth Máté: *A 3–17 éves korosztály olvasási szokásai, egy országos reprezentatív felmérés eredményei.* Budapest, 2017. http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/34323/toth_mate_-_kozvelemenykutatas_-_3-17_evsek.pdf/ (2021.08.25.)
6. Gereben Ferenc – Nagy Attila: *i. m.*, 13. p.
7. Központi Statisztikai Hivatal: *Gyermekvállalás és gyermeknevelés.* 2011. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/gyemekvallasasneveles.pdf> (2021.08.25.)
8. A kérdőívben a nyomtatott sajtótermék alatt a különböző napilapokat, hetilapokat, illetve havi-
lapokat értettem.
9. Horváth Ágota – Sik Endre: *A fiatalok újságolvasási szokásai.* Budapest, Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 1976. 7. p.
10. A kérdőívben a különböző foglalkozási kategóriák alatt az alábbiakat értettem: általános iskolai tanuló; középiskolai tanuló; főiskolai hallgató, egyetemi hallgató, PhD-hallgató; egyéb tanuló (pl. tanfolyam); dolgozó, szellemi munkát végző; dolgozó, fizikai munkát végző; inaktív (pl. gyed, háztartásbeli); munkanélküli, illetve nyugdíjas.
11. Tóth Máté: *i. m.*, 22. p
12. A 2017-es országos reprezentatív felmérés más korcsoportbontást alkalmazott, mint én, így az országos felmérés 3–17 évesek eredményeivel vettem össze az általam vizsgált 12–20 éves korosztályt.
13. Péterfi Rita: *i. m.*, 14. p.
14. Péterfi Rita: *i. m.*, uo.
15. A kérdőívben az internetes olvasás alatt az internetes hírportálok olvasását, valamint a sajtótermékek online változatainak, szakmai közleményeknek (lexikon, szakkönyv stb.), illetve a szépirodalmi és a szórakoztató irodalmi alkotások (novella, vers, blog) fogyasztását értettem.
16. A weboldaltag kifejezés alatt a különböző honlapok, közösségi oldalak, blogok feliratkozott olvasóit értem.
17. A kitöltés alapvetően olyan szempontból is önkéntes volt, hogy önként vehették észre és dönthettek a lehetőség mellett, hogy kitöltik-e, így valószínűbb, hogy az olvasás témája iránt jobban érdeklődők töltötték ki a kérdőívet, tehát ez torzíthat ilyen ételemben.

18. Tóth Máté: *i. m.*, 6. p.
19. Ábrahám Mónika: *i. m.*
20. Ábrahám Mónika: *i. m.*
21. Gyenes Edina: *i. m.*, 28. p.
22. Tóth Máté: *i. m.*, 12. p.
23. Péterfi Rita: *i. m.*, 22. p.
24. Tóth Máté: *i. m.*, uo.
25. Tóth Máté: *Könyvtárhasználat – információkeresés. Egy országos reprezentatív felmérés eredményei.* Budapest, 2017. 40. p. http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/34323/toth_mate_-_kozvelemenykutatas_18_ev_feletti.pdf (2021.08.25.)
26. Gereben Ferenc – Nagy Attila: *i. m.*, 46. p.
27. Ábrahám Mónika: *i. m.*
28. Péterfi Rita: *i. m.*, 24. p.
29. Tóth Máté: *A 3–17 éves korosztály olvasási szokásai, egy országos reprezentatív felmérés eredményei.* Budapest, 2017. 31. p. http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/34323/toth_mate_-_kozvelemenykutatas_-_3-17_ev-esek.pdf (2021.08.25.)
30. Nagy Attila: *Háttal a jövőnek. Középiszkolások olvasás- és művelődésszociológiai vizsgálata.* Budapest, Országos Széchényi Könyvtár : Gondolat kiadó, 2003. 217 p. <http://mek.oszk.hu/01600/01643/01643.pdf> (2021.08.25.)
31. Tóth Máté: *i. m.*, 34. p.
32. Tóth Máté: *Könyvtárhasználat – információkeresés. Egy országos reprezentatív felmérés eredményei.* Budapest, 2017. 40. p. http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/34323/toth_mate_-_kozvelemenykutatas_18_ev_feletti.pdf (2021.08.25.)
33. Tóth Máté: *A 3–17 éves korosztály olvasási szokásai, egy országos reprezentatív felmérés eredményei.* Budapest, 2017. 34. p. http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/34323/toth_mate_-_kozvelemenykutatas_-_3-17_ev-esek.pdf (2021.08.25.)
34. Gereben Ferenc: *A könyvtárhasználati szokások változásai a közművelődési könyvtárakban.* = Könyvtári Figyelő, 32. évf. 1986. 1. sz. 13–30. p. http://www.epa.hu/00100/00143/00283/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1986_1_013-030.pdf (2021.08.25.)
35. Nagy Attila – Péterfi Rita: *Olvasás, könyvtár- és számítógép-használat. Gyorsjelentés a Tárki és az OSZK 2005-ös vizsgálatáról.* = Könyvtári Figyelő, 16. (52.) évf. 2006. 1. sz. 31–45. p. http://www.epa.hu/00100/00143/00058/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2006_1_031-044.pdf (2021.08.25.)
36. Tóth Máté: *Könyvtárhasználat – információkeresés, egy országos reprezentatív felmérés eredményei.* Budapest, 2017. 16. p. http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/34323/toth_mate_-_kozvelemenykutatas_18_ev_feletti.pdf/ec8f93f1-ec0b-426e-95ce-8aa6e760cffc (2021.08.25.)
37. Tóth Máté: *i. m.*, uo.
38. Bernát Anikó – Kolosi Tamás: *Könyvvásárlási és könyvhasználati szokások a mai magyar társadalomban.* MKKE:TÁRKIRt. Budapest, 2002. 39. p. <http://old.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a186.pdf> (2021.08.25.)

39. Péterfi Rita: *i. m.*, 25. p.
 40. Tóth Máté: *i. m.*, 46. p.
 41. Péterfi Rita: *i. m.*, 22. p.
 42. Péterfi Rita: *i. m.*, uo.
 43. Gereben Ferenc: *Olvasás- és könyvtárszociológiai vizsgálatok Magyarországon*. In: *Könyvtárosok kézikönyve*. 4. kötet. (Határterületek). Szerk. Horváth Tibor, Papp István, Budapest, 1998. 17–49. p.
 44. Ennél a kérdéstípusnál felmerülhet az a probléma, hogy mennyire reálisan tudják az emberek megbecsülni a családi könyvtár méretét, így ez felléphet lehetséges torzító tényezőként.
 45. Péterfi Rita: *i. m.*, 23. p.
 46. Tóth Máté: *i. m.*, 44. p.

Páratlan irodalomtörténeti hagyaték vált elérhetővé az Országos Széchényi Könyvtár legújabb tartalomszolgáltatása révén

A Fotótér, a Földabrosz, a Plakáttár, a Régi Ritka és a Hangtár után új generációs digitális tartalomszolgáltatásai sorában üdvözölhetjük az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának irodalomtörténeti forrásanyagait is a 19–20. századi magyar irodalom legnagyobb alkotóitól. Elsőként Babits Mihály és felesége, Török Sophie monumentális hagyatékának levélangyaga kerül publikálásra a költő 1941. augusztus 4-ei halálának nyolcvanadik évfordulójára.

Ebből az alkalomból indult el a nemzeti könyvtár kéziratári gyűjtőoldala, a Copia, amely a Babits-projekt első ütemében a 6700 darabos levélhagyaték teljes körű feldolgozására és a közkinckörbe tartozó csaknem 2500 dokumentum online közreadására vállalkozik.

A távolról elérhető adatbázisban hosszabb távon levelek, levelezések, kora újkori és újkori kötetes kéziratok, önálló vers-, tanulmány- és regénykéziratok, valamint anekdoták (egyedi, nem levéltípusú dokumentumok) válnak majd elérhetővé.

(Forrás: <https://www.oszk.hu/>)